

POŠTINA PLAČANA V GOTOVINI.

MIEN TOR

LETN. 24

1936-1937

Štev. 4

Vsebina 4. številke:

Narte Velikonja, O knjigi 75 / Ivan Čampa, Kadar srce zacvete 77 / Jože Dular, Realna pesem 81 / Janko Mlakar, Spomini 84 / France Vodnik, Povojni slovenski „romani generacije“ 88 / Vratuša Anton, Levstikova pisma 90.

OBZORNIK: Nove knjige 94 / Pomenki 95 / Zanke in uganke 96.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odg. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju.

Celoletna naročnina za dijake Din 30., za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino z vse naročene izvide pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Dr. Ivan Pregelj -

PLEBANUS JOANES

(VIKAR JANEZ)

Roman, ki ga je označila vsa književna ocena za eno najmočnejših in najboljših slovenskih pripovednih del, opremljen z nujnim tolmačem tujih izrazov, glede zgodovinskih in krajevnih motivov i. p., naj bi imel

VSAK DIJAK!

Zato je tudi cena **za dijake** znižana, da si more knjigo vsak nabaviti; stane broširana **Din 7-50.**

TISKOVNO DRUŠTVO V KRANJU r.z.z.o.z.

NARTE VELIKONJA:

O KNJIGI

Rekli so, naj napišem, ko sem končal. Vem, rekli so, da bi pokazali svoje dobro srce, in niso mislili, da bi utegnil napisati. Jaz sem jim vseeno verjel, in evo, moje vere trud imate na papirju!

Govorili smo o čitanju knjig. Saj sem o tem že pisal, a vsega še ne. O čitanju knjig in sem jim najprej rekel, naj si živo predstavljajo ribnik.

Ne bom tajil, da so me gledali začudeno in da so zmajali z glavo. Zato sem jim rekel še enkrat. In zdaj so dejali, da so storili, kar sem rekel. Potem sem rekel, naj si predstavljajo ribice, ki se za hip poganjajo na površje.

Ce kdo misli, da niso mislili, da se norčujem, ne misli prav.

Vendar: jaz sem rekel, naj si mislijo ribice, ki se zaganjajo na površje. In ker sem pri tem vztrajal, so rekli, da mislijo.

Nato sem jim dejal, če se morejo spomniti vseh misli, ki jih imajo čez dan ali vsaj dve uri. In so jezni rekli, da se nihče ne spomni vseh misli, ker misel pride in izgine, preden vobče misliš, da je bila. Vseh ne moreš, če bi hotel! Gimnazijci višjih razredov so celo nekaj godrnjali o podzavesti in vse mislili da ne pridejo človeku k zavesti. „Kam bi prišli, če bi morali vedeti in baviti se z vsemi mislimi? Že ko greš po cesti, ti toliko pride na um, da ne moreš vsega hraniti!“

Morda je bilo napak, da sem jih vprašal, ali vedo, kdo vobče vlada svet. Videlo se jim je, da niso razumeli, zato sem bolj jasno vprašal, če dandanes misli človek s svojo glavo ali misli kdo zanj.

To je bilo razžaljenje in se je odtrgala gruča dijakov in do mene z vprašanjem, koga mislim s tem, in sem brž pristavil, da so navzoči izvzeti.

„Prav,“ so rekli, „ker mi mislimo s svojo glavo!“

In jaz sem pritrdil, da vsak misli s svojo glavo: da misli tuje misli, nisem še upal ziniti. Kakor bi ne vedel naprej, sem omenil liste. O njih so sodili, da so zelo plitki in površni. „Ko pa ni prostora!“ je dejal urednikov sin. „Kdo bo pa bral, če ni zabavno, in kdaj je bilo

kaj zabavno, če je bilo strogo znanstveno!“ je vedel drugi, ki ni bil prijatelj urednikovemu. „O, če le more, piše resnico, n. pr. zadnjič so pisali o sportu!“ Če bi bil hotel poslušati, bi mi bili povedali, da vedo o sportu še mnogo mnogo, in če bi bil vprašal, odkod, bi bil izvedel, da iz časopisov. In če bi sitnaril naprej, bi bil Dane povedal, da iz lista, ki zelo ostro piše o „Iliriji“, nato bi zrastel Nande, da se na tak list — ne, ni vse, kar se sme pisati! In bilo je ostro med fanti, ker o sportu so govorili, četudi sem rekel, da je prav, če se povrnemo k stvari.

Ne, da bi bil obrnil pozornost na nekaj popolnoma novega, sem vprašal, če vedo, kaj je kozolec. Da vedo! Prav! Ali so vsi kozolci enaki? Da niso! Da so nekateri stari in trhli, da so nekateri že betonski, da so drugi s plaščem, nekateri so dolgi, drugi imajo noge na kamnitih stebrih. Koliko smo vedeli in znali!

Če vedo, kaj spravljajo v kozolce? Da vedo in da spravljajo žito, da vidiš v njih tudi fižol. Deteljo! „Stare cunje!“ je mislil, da je nekdo napravil dober dovtip, a so vsi zavpili: „Ojej, ojej, ta je pa za nič!“

Vsi vidite, da smo pozabili, o čem smo govorili: čas za naše predavanje je zelo nevarno potekal in videl sem, da fantom ni do mojega predavanja. Komu bi pa bilo? Na vrtu je bil namizni tenis in kopje in „bolha“ in kdo ve vsemu ime.

Ura je pošastno hitela, zato sem vprašal, kdo je že kaj čital.

Spet sem videl, da sem jih žalil! Čital? Vsak med njimi in koliko! In velike knjige! Morda Finžgarja? Seveda, Finžgarja! „Pod svobodnim soncem“? Da, „Pod svobodnim soncem“! Kaj pa je tako imenitno? O, Radovan! Toliko, da me niso uglasili! In Iztok! Kako premaga Tunjuša! Sedmošolci in mislim, da celo manj, so kritizirali Ireno, da pisatelj ne pozna žensk. Ko smo s težavo dopustili, da so morda bile, a danes da niso več tako požrtvovalne, je bilo treba najprej raztolmačiti, da vidimo samo ženske, ki javno debatirajo, da pa ne vidimo onih požrtvovalnih, ki so podlaga, da more vobče biti življenje. Potem sem jim rekel, da so še požrtvovalne ženske, tudi take, ki bi lahko bile bolj svobodne, ker se mučijo s tujimi ljudmi, če nimajo svojih, in prišli na sestre. O, sestre! Nekdo je vedel, da zato, ker so preskrbljene!

„Če bi bilo samo zaradi tega, bi odbrenkale svoje dolžne ure in nič več!“

Zdaj mi je pomagal že del fantov.

„O, se vidi, pri tebi govori časopis!“

„Kakor bi pri tebi ne! Ali imaš kaj svoje pameti?“

Če bi bil hotel poslušati, bi bil izvedel, kdo kakšne liste bere, kdo hodi v kino in zakaj je Tunjuš fantom po godu! Ker je tako brezobziren! Danes moraš biti tak!

Toda časa nismo imeli in ura je pošastno potekala! In treba je bilo tudi pokazati, da lahko obvladam disciplino, če je treba.

„Zdaj je pa že čas, da začnemo!“ sem dejal in ne morem zanikati, da se mi je zdelo dobro, ker sem dobil toliko časa, da sem dejal.

Misli so kakor ribice in človeška duševnost je kakor voda!

„O, jej!“ je nekdo rekel in spoznal sem ga, da je bil oni, ki je na oni slabi dovtip o cunjah pristavil svojo lupo.

Zato sem se popravil, da si moramo tako misliti, ker nam bo tako bolj razumljivo.

In če se nadziraš, boš videl, kako misli vznikajo in se spet potaplajo. Komu se še ni zgodilo, da bi bil ponoči nekaj mislil, ne sanjal, mislil, pa si je rekel: „Jutri moram to zapisati!“, a zjutraj ni več vedel, kaj je bilo.

Če knjigo čitaš, se ti misli porajajo, morda si jih nekdam že slabotno mislil, morda so nove, a se ti tekom branja, ker se ponavljajo, zazde tvoje. Kakor hitro ne spoznaš več, da jih je nekdo prišepetal, že delujejo v tebi. Spočetka se jim morda nekoliko ustavljaš, jih popravljaš, a ker se le ponavljajo, zelo premišljeno ponavljajo, jih nazadnje spoznaš za „prave“.

Vidiš, in misliš, da misliš s svojo glavo. Ne trdim, da so misli slabe, jaz samo ugotavljam, kako se počasi in polagoma vrinja v dušo tuja misel. Kakor hitro ta tuja misel obvlada našo miselnost, potem iščemo samo tako čtivo, ki nam to podpira, ker nam nasprotno dela težave in trud. Pristavljam, da je laže za one misli, ki vzbuja naše instinkte, ker jim ti strežejo in jih podpirajo, a tudi nasprotno marsikoga vodijo do čudnih, rekli bi, preozkih zaključkov.

Če to veš, se ne boš čudil moči, ki ga ima na človeštvo časopis, ki ga ima kino, ki ga ima radio, ki ga ima družba, ki ga imajo izkušnje na človeka, ki ga ima knjiga.

Trdim, da velja zdaj trditev: „Povej, kaj bereš, in povem ti, kaj si!“

Ali ni letos fant pri taborjenju odrekel pokorščine, ki so se ji vsi vklonili, češ, jaz svobodno odločam, kdaj bom pokoren. Kakor bi ne bil izčrpal svoje svobodne volje, ko se je odločil na taborjenje! In potem sem izvedel, da je fant tiste dni čital o svobodni volji. Med nami je bil in če bi mu bil rekel, da je odvisen od branja, bi bil razžaljen do smrti.

Kdo je dandanes, ki ne bi mislil, kakor piše njegov list? Kar piše list, je pravilno, vsemu drugemu se da prerekati.

In ker sem jim rekel, da bi se vsak zgrozil nad svojo duševnostjo, če bi mogel zabeležiti vse, kar čez dan misli, nekontrolirano misli in nezavedno, so bili hudi in dejali, da jih imam za razbojnike. Zato sem navedel nekaj primerov: Greš po cesti in vidiš konja samega. Prvi hip pomisliš, kako bi bilo, če bi ga poglal. Ali vidiš, kako je nekdo pustil na bregu obleko in šel v vodo. Kaj bi bilo, če bi mu obleko vzel ali samo skril? Pred trgovino imaš odprto vrečo rozin. Kako bi bile dobre, če bi jih vzel prgišče. Poznam čestitljivega moža, ki je to v mladosti delal. O, potem smo prišli na hujše stvari: komu še ni prišlo na misel, da bi hiša v bregu lepo plamtela, če bi jo zažgal, kdo ni želel profesorja živega dreti, če mu je dal cvek, kdo ni pomislil, da bi tudi lahko imel lepo obleko, če bi skrivaj vzel, kjer jih imajo.

Šele ko sem jim povedal, da je tako običajno in da lahko vsakemu pride kaj takega na misel, so se potolažili. Dati sem jim moral besedo, da nisem na nikogar pri tem mislil. Kako bom mislil, ko nisem nikogar tako natančno poznal?

O, potem sem pa nekoliko ošvrknil fante, ki mislijo, da so imenitni, če kadijo, ker kade veliki, pa s tem samo pokažejo, kako so odvisni. Radi bi bili veliki in dokaz naj bi bilo kajenje. Žaba se je napihovala, ekr je hotela biti vol.

Človek pa hoče vse prebrati.

Komu se še ni primerilo, da so ga vprašali, ali je bral knjigo, ki je bila takrat v modi ali je pravkar izšla? In kdo je imel toliko poguma, da bi rekel, da je ni? Imel sem prijatelja, ki je takoj začel ostro kritizirati knjigo, o kateri sem vedel, da je ni bral. In zgodilo se je, da sta se s kom zaplela v pogovor in prepir.

„Kako si upaš govoriti, ko je niti ne poznaš!“ sem vzdihnil, ko sva odšla.

„Ali misliš, da oni jo? Niti najmanj! Še manj ko jaz! Niti imen ni prav vedel, jaz sem bral vsaj kritiko. Zgodbo pa vem! Zdaj ni treba drugega, kakor da veš zgodbo! Ali se ljudje menijo za kaj drugega?“

Jaz sem takrat rekel: „Kozolec!“

„Da!“ je dejal. „Prav tako je zgodba, kakor bi bil kozolec. Vse lahko stlačiš vanj: slamo in pšenico in fižol in stare cunje!“

Zdaj lahko razumete, zakaj me ni presenetilo, ko je nekdo v začetku tudi bil teh misli.

In sem to misel o kozolcu in starih cunjah povedal in prisavil, da mi je vse prav prišlo, ker v kozolec lahko spraviš vse, kakor vse v knjige, ker je papir potrpežljiv.

Potem sem dejal, da ni važno, kakšna je zgodba, iz dosedanjega vidijo, da ni važno, a bolj važno je, kako je zgodba razvita, še bolj natančno: kako je razvita misel.

Tu se nismo strinjali, ker da je zdaj moderno, če ni treba misliti pri njej. Jaz sem ugovarjal, da bi bili po njihovem Dante in Prešeren in Tolstoj in Dickens in vsi, ki so včasih zavili svojo misel v poseben papir, manj vredni.

„Ne, manj vredni, a zdaj ni moderno! Morda bo pozneje!“

Nisem bil na jasnem, ali ni umetnost za več dni ali je samo za danes in nisem trdil drugega, kakor da je bilo za nas svoje dni znamenje večje ali manjše umetnine samo to, koliko globlje ali koliko samo površno je kdo zagrabil problem, koliko bolj ali manj je posegel v pereče probleme tistih dni. In tiste dni so svet sukali težki dušni problemi, ki sučejo še danes, samo da se jim ljudje izogibajo.

„Ker je kino, boste nazadnje rekli!“

„Da, ker je kino! A kino je samo znamenje, da hočejo danes ljudje vse na hitro in brzo roko. Poglejte samo avtomatne bufete in bo marsikaj jasno, pogledajte samo aeroplan, in boste videli, da se ljudem mudi. Ali ste morda opazovali ljudi v vagonu? Komaj se vlak ustavi, že vsi pritiskajo k vratom. In redko je med prvim in zadnjim,

ki so izstopili, preteklo dve minuti. In za dve minuti, ko jih potem nič ne moti, če klepetajo na peronu z znanci pol ure! Tudi to sem že videl. S tem hočem povedati, da se v resnici malo komu mudi, a da so ljudje tako naučeni in delajo vse nezavedno.

Tako je tudi v literaturi.

Če ni knjiga zelo napeta, a zgodba taka, da pač ni treba misliti mnogo, ni všeč. Skoraj, da smo se vrnili v čase velikih romanov „državnih in dvornih akcij“. Ali ko so naše kuharice med krompirjem in zabelo brale „Beračeve skrivnosti“ in „Strah v Sokolskem gradu“.

Te knjige so pisane s storijo in samo radi storije. In vsak kino je s svojimi osladnimi stvarmi samo plehko nadaljevanje takih storij.

„O, in najnovejši dogodki?“

„S tem ste zadeli v srce!“ sem dejal. Kino je časopis v slikah in zato so tudi zgodbe senzacionalno napeto izmišljene in smo včasih temu pravili kič.“

Za kič so bili občutljivi! Sklepal bi, da so pojmi o umetnosti le ostali.

Jaz sem trdil, da mora pravi umetnik gledati na vse: a glavno, kaj je v kozolcu. Ali je rž ali bob, ali slama ali suho dračje. Če je to vredno vetra in sonca, potem je veliko vprašanje, kako je zloženo. Morda je samo nametano, morda je križem naloženo. Če govorimo z besedo, ki gre pisatelju, bomo vprašali, kako je razplel storijo, kakšen je njegov jezik, kako rabi primere, kateri čuti so pri njem bolj, kateri manj razviti: vprašali se bomo po njegovi pisateljski moči.

Zato ni samo tista knjiga slaba, ki zasmehuje vero in moralo, temveč tudi ona, ki je slabo napisana, ki je kič.

IVAN ČAMPA:

KADAR SRCE ZACVETE . . .

Dijaška zgodba.

4.

Cene si nikakor ni mogel razlagati, zakaj je Vane naenkrat tako čuden. Včasih se mu je zdelo, da ga je že popolnoma pridobil za svoje nazore, zdaj pa je opazil, da se mu iz dneva v dan bolj izmika in da ga čisto niti poslušati ne mara več.

Silno rad bi izvedel, kaj je tovarišu, a zastonj se je trudil. Vane je postajal vedno bolj mrk in sam vase zaprt.

Ko nekega dne Vaneta ni bilo doma, je Cene iskal med njegovimi šolskimi stvarmi neko knjigo, ki mu jo je bil posodil. Tedaj mu je prav slučajno prišel pod roke debel zvezek rjave barve, ki ni imel naslova, a je bil precej obrabljen.

„Kaj ima tu-le?“ je bil radoveden in odprl.

Dnevnik . . .

Srce mu je burno zaplalo in imel je občutek, da krade. Ozrl se je po sobi, kot bi se bal, da ga ne bi kdo videl, potem pa je sedel na posteljo in začel čitati po zvezku. On sam ni pisal dnevnika, kajti menil je, da je to nepotrebno

delo sentimentalnih petošolk, vedel pa je, da bo zdaj pogledal v najbolj skrite kotičke Vanetovega srca, tja, kamor si sam komaj upa stopiti. V takih vrsticah, ki jih človek piše samo zase, in je prepričan, da jih nikdar in nikoli ne bo nihče drugi videl, odkrije samega sebe v vsej svoji lepoti in grdobi. Začel je brati hlastno, brez vsake zveze, kjer se mu je odprlo.

— Današnji dan je bil tako čuden: nismo imeli šole in s Cenetom sem bil na gradu. Tako globok je ta človek! Rad ga imam, kajti zdi se mi, da mi je iskren. — Ko sva občudovala mogočno zidovje starega gradu, je zastrmel vanj in dejal: „Glej to zidovje, ki so ga zatirani podložniki nekdanjih graščakov zgradili s krvavimi žulji za varno zavetišče svojim tlačiteljem! Tako mogočen je bil nekdanj ta grad, da je gospodoval mestu in deželi daleč naokrog. In danes? Le malo smodnika je treba in v trenutku bo v razvalinah. Ne duha ne sluha ni več o mogočni gospodi, ki je nekdanj prebivala v njem, za temi nizkimi okni stradajo zdaj berači in bolehajo za jetiko . . . Poglej še te velike palače pod seboj! Po njih stanujejo mogočnjaki našega časa, ki si iz krvi in potu drugih kujejo zlato. Tudi njim je zapisan pogin, kajti vse se izpreminja, nič ni stalnega, iz ene oblike prehaja v drugo . . . Človek ni prišel na zemljo za trpljenje, temveč zato, da zadovoljno živi. A takih, ki v brezskrbni zadovoljnosti živijo, je le majhna peščica, vsi drugi morajo trpeti. Viš, v svetu nekaj ni prav . . . Strmoglavit in iztrebiti je treba mučitelje človeštva! Za to pa je treba borcev, ki se ne bodo strašili iti za svojo svetlo idejo tudi v smrt, če bo treba . . .“ —

— Cene, kaj si govoril nocoj? Ti ne veruješ v Boga? Praviš, da ga ni, kajti sicer bi ne pustil, da bi ginili po cestah milijoni ljudi, medtem ko nekaj mogotcev ne ve, kako bi še bolj tratili denar in uživali. Če pa Bog je, je nepravilčen in to da nikakršen Bog ni. — Cene, temne so te besede in bojim se jih slišati še kdaj. Da bi zavrgel vero v tisto najlepše, kar mi je mati že z mlekom vcepila v dušo? Ne, tega ne morem, ne morem, pa četudi ti zahtevaš . . . —

„Tepec!“ je dejal Cene sam zase. „Te bo že pamet srečala! — Pa vendar ni tako prismojen, da je radi tega tako potr?“ si je mislil in preskočil nekaj listov.

— Kaj se godi z menoj? Kakor v sanjah se mi zdi: sam ne vem, kdaj sem se znašel v Mejačevi hiši. Že nekaj tednov zahajam k njim, da podučujem Viljema, ki je tak revež. In radi me imajo! Mene, ubožnega človeka, proletarca, imajo radi ljudje, ki so najbogatejši v mestu. Cene, ti praviš, da znajo taki ljudje samo sovražiti, jaz pa opažam ravno nasprotno. Torej ni vse tako, kakor praviš ti, Cene. Cene, ne morem sovražiti, čeprav ti zahtevaš; ne, saj ne bom postal buržuj, toda sovražiti res ne morem . . . —

Cene je stisnil pesti, ko je prebral ta odstavek.

„Torej tako, zdaj mi je vse jasno. Skrivaj je delal vse to in niti za svet me ni vprašal!“

Spet je obrnil nekaj listov.

— Nives, odkar te poznam, je moja duša cvetoča gredica, ki zadiha ob vsaki misli nate. Nikdar bi ne verjel, da je tako lepo ljubiti. Tvoje besede so za moje srce sladko vino, iz katerega črpam čudovito moč. Nives, daj, še večjo in slajšo ljubezen mi zbudi v srcu! Prelepa in preblaga si, da bi te mogel kdaj dovolj ljubiti. Kako silno se razlikuješ od svoje sestre! —

Cene se je še bolj razburil. — Nives, Hildina sestra. Tako torej drži Vane besedo. Dejal je, da nikdar in nikoli ne bo več pogledal ženske, zdaj pa se

je obesil prvi punčari, ki jo je srečal, na vrat. Toda naj le počaka! — si je dejal Cene in na neki strani spet bral:

Da ni posmrtnosti in da je vse sama materija, Cene? Da človek nima duše in da je samo više razvita žival? O Cene! Daj, da te nekaž vprašam! Nisem ti še povedal, kje sem zdaj in kako obožujem Nives. Tudi zdaj ti ne bom, kajti izgubil sem vso vero vate. Glej, če ni duše ne v meni ne v Nives, če sva le iz podobnih prvin kot na primer kamen, ki ga brcnem s poti, odkod je potem v meni to divje hrepenenje po njej. Zakaj ne obožujem rajši kamna mesto nje? O, ni, ni vse tako, kakor ti praviš, Cene. Zdi se mi, da si se mi danes silno odtujil . . . —

„Nič zato,“ je posmehljivo zamahnil Cene z roko in zaprl zvezek. „Še rad me boš poiskal, ko samega sebe ne boš več poznal. Tudi ti dnevi bodo še prišli!“ —

In tisti dnevi so za Vaneta res prišli. Sam ni vedel, kdaj je začel zanemarjato šolo. Hilda je Viljemu nekoč povedala, da se je Vane v šoli silno poslabšal, a ne ve zakaj. Viljem je Vaneta opomnil in ga prosil, naj mu pove resnico. Če ima nad seboj kaj takega, da bi lahko pomagal, mu bo prav gotovo.

Tedaj je Vane povedal Viljemu vse, prav vse. Prosil ga je tudi, naj pove Nives, kako je z njim, kajti sam se ji ne upa.

Viljem mu je obljubil, da mu bo ugodil, a zato je moral tudi Vane njemu obljubiti, da se bo učil.

Dva dni se res ni pokazal od doma in bulil je v knjige in se učil, da je bilo kaj, toda že tretji dan je sedel pri knjigah kakor na trnju. Čimbolj je bulil v matematične probleme in latinske preparacije, tem pogostejše se mu je prikazoval nežni Nivin obrazek in ga vabil: „Pridi, pridi!“

Ah, ta obrazek! Tisti plavi lasje, ki se vsipajo čez ramena v velikih kodrih. In tiste sinje oči, v katerih bi se človek najrajši utopil! Vane je čutil, kako je začaran v vse to, in doznal je, da mu ni več rešitve. Poslal je k vragu šolo in knjige, ker je bil prepričan, da ne bo nič naredil, in odšel je spet k Mejačevim, da bi se tam napil lepote in ljubezni . . .

Nič več ga niso ganile tetine prošnje in njene solze, nič več opomini profesorjev ne lepo prigovarjanje sošolcev. Živel je samo še svojim sanjam. Zaspan je hodil v šolo in vrtoglav se je vračal domov. Samo pri Mejačevih se je še sprostil in razživel. Komaj je čakal, da je prišla v sobo tudi Nives z mlajšim bratom in sestro.

Tam so se vse večere igrali. Vane je vedno zbiral take igre, da so prišle zraven tudi kazni. Največkrat so se šli „lovit ribice“. Z razkošnim veseljem je Vane vedno vzel „trnek“ v roko in poveljeval: „Ribe noter, ribice ven! Ribe noter, ribice ven!“ Fantje so bili ribe, dekleta ribice.

„Hopla! Pa jo imamo, to našo ribico!“ je dejal, kadar Nives le ni bila dovolj spretna in je pustila prstek v zanki. „Alo naprej!“

Nives, ki ji je bil Viljem povedal, kako je z Vanetom, je bila vsa neumna, če ga je mogla nekoliko podražiti. Prav nič ni prikrivala, kako ga tudi ona rada vidi, a pod nekim čudnim nagonom, ki je vsem ženskam prirojen, je vedela, da si bo Vanetovo naklonjenost pridobila vedno bolj, čim bolj ga bo dražila in se mu izmikala.

Ko so šli izpolnjevati po končani igri kazni, je bil Viljem za sodnika in je vedno gledal, da sta Nives in Vane prišla skupaj. Zdaj je moral iti Vane za

kazen prodajat češnje in je bila Nives za kupca, zdaj spet je bila ona grajska gospodična, in on vitez, ki naj bi jo ugrabil. In za vsako kilo češenj, ki jih je kupec zahteval, bi moral dati prodajalec poljub na ustnice, tako sočen in rdeč kakor češnje same. Pa Nives ni nikdar hotela kupiti več češenj kot pol kile in vedno se je dobro počutila v gradu. In Vanetu je bilo tako neizrečno hudo, da je ni mogel niti enkrat poljubiti, kar je tako srčno želel.

Nivina mati je že zdavnaj opazila, kaj se godi med hčerko in Vanetom, a rekla ni nikoli najmanjše besede. Poznala je Vaneta in vedela, da je pošten fant. Celó dobro se ji je zdelo, da ima hčerka sredi učenja nekaj razvedrila. Često si je dejala: „V hiši se ne more zgoditi nič slabega. Bolje je, kot bi jo puščala ven. Bogve, s kom bi se seznanila na cesti. Tako vsaj vem, v kakšni družbi je. O, bo že oba minilo! Takale ljubezen je kot ptica selivka: pride in spet odleti.“

Nekoč so bili vsi trije z mamó vred v Viljemovi sobi. Nives je nenadoma privlekla od nekje naočnike in si jih nataknila na nos.

„Nives, odkdaj pa to?“ je začudeno vprašal Vane.

„Od danes!“ se je kratko odrezala in ga navihano poškilila.

„Viš, Vane, to je iz same simpatije, ker jih imaš tudi ti, da boš vedel.“ je med šaljivim nasmeškom pojasnila mama.

Vane je zardel, Nives pa je odbežala v drugo sobo in zapela: „Vera, upanje, ljubezen v srcu vedno naj žive . . .“

„Res, vse troje mora biti,“ se je pošalil Vane.

Gospa ga je pogledala in kot bi ustrašil, da je zinil nekaj preveč, je hitro pristavil: „Mislim namreč ljubezen do Boga!“

„In do Nives, kajne?“ je rekla mama.

Vanetu se je zdelo vse skupaj nerazumljivo. Torej gospa tudi ve za vse to in nič ne reče, celo neprikrito da razume, da je zadovoljna?

Jož, to je preveč sreče! Kako čudovito dobri so Mejačevi. Najrajši bi bil kar naprej pri njih. Drugod je vse tako pusto! —

Sredi takega razpoloženja so prišli božični prazniki. Vane se jih ni prav nič veselil. Gledal je tovarišice in tovariše, ki so bili zadnji teden samo še v vselem pričakovanju spričeval, in se žalostil, ker je vedel, da je to polletje zanj izgubljeno. Tudi na počitnice, ki se jih je včasih tako veselil, se ni nič kaj rad spomnil. Vedel je, da bo moral doma gledati mrki očetov obraz, poslušati žalostna očitanja materina in kričanje otrok. Na teto se še spomniti ni upal. Le kaj bo počela reva, ko bo izvedela, kako je z njim? Saj ji bo srce počilo od žalosti! In kaj bo dejal Viljem, kateremu je toliko dolžan in kateremu je celo obljubil, da se bo pridno učil? Samo da Nives ne bi izvedela, kako je z njim! Tega se je najbolj bal. Oh, najrajši bi bil čez počitnice kar v mestu ostal. Le kaj bo doma počel brez Nives? Umrl bo od dolgega časa in neutešljivega hrepenenja.

Mraza, ki je tiste dni silno pritisnil, sploh ni čutil. Kljub vsej žalosti je nosil v srcu tako sonce, da ga je grelo vedno in povsod. Iz enega konca mesta na drugi je mislil vso pol ure dolgo pot, ki jo je premeril vsak dan najmanj dvakrat, na Nives. Izpolnjevala je vse njegovo življenje: prikazovala se mu je ponoči v sanjah, migotala med knjigami, kadar jih je še v roke vzel, in mu hodila na misel v šoli med poukom, ki se mu je zdel tako pust in dolgočasen,

da se je med uro večkrat zazrl tja pod gozd, kjer so se sankali otroci in sprehajali mladi pari.

Tako čudovito lepo je bilo vzdušje, v katerem je živel Vane, da bi si ne želel nikdar v življenju ničesar drugega, če bi ne bilo šole, ki ga je skrbela in morila . . .

Kljub vsej lepoti, ki jo je nosil v svojem srcu, se je od dneva do dneva bolj bal počitnic in spričevala. Trepetal je, kadarkoli se je spomnil na to, in najrajši bi bil videl, da bi tisti dan nikoli ne prišel, kajti neizrečno ga je skrbelo, kako bo prestal . . .

(Dalje.)

JOŽE DULAR:

REALNA PESEM

Svojemu profesorju matematike in fizike, gospodu Albinu
Zabkarju ob maturi v zahvalo, pozdrav in slovo.

Prolog

Čemu bi prepeval o sinjih očeh,
čemu bi govoril o lepih nočeh,
o soncu in polju, o gorah in morju,
gozdovih šumečih in svetlem obzorju . . .

To so le besede, to prazne so sanje,
ob njih te obide le grenko spoznanje,
da ljubši od pesmi, črnila, papirja
je danes ljudem zvrhan lonec krompirja.

Če hočeš pa peti, realno zapoj,
da vse se otiplje, razloči takoj!
Namesto sanjavih in mehkih oči
naj dvojce reflektorjev v noč zažari!

Življenje in smrt realista

Še lani je med nami sloviti mož živel,
ki ni govoril mnogo in nikdar pesmi pel,
obraz njegov se resen le redko je smehljal,
nikomur ni pogleda prijaznega podal.

Ponoči spal ni mnogo, študiral je ves dan
in brskal je v življenje, v najgloblji ocean,
pod vodo in pod zemljo, v nižino in v vsevir,
povsod je hotel najti prabitnosti izvir.

Življenje pač biló mu le bežen je oblak
in gola diferenca trenotek bil je vsak,
in vse je skupaj zvezal v dolgi integral,
tako, da ni presekala nikjer ga interval.

Vsak človek je kovalo, to večkrat je dejal,
kdor slabe je strukture, bo težko cel ostal,
čeprav ciklon s tajfunom prek glave mu šumi,
ostati mora mrzel, kot da ničesar ni.

Za nas ni praznih čustev, za nas je intelekt,
le kar z roko zagrabiš, to pravi je objekt,
prostori z elektroni za nas so eliksir
in sila v veselstvu vsem bitjem je izvir.

Za nas ni blede kalme, to ljubi le pesmar,
ki ni mu za atome in niti erge mar,
ki se mu še ne sanja, da helij in uran
sta praktično manj vredna kot špirit in katran.

Ni važno, kje je verbum, adverb in jor in jat,
pronomen z imperfektom in z njima vsa svojat,
kancona in gazela ter z decimo sonet,
tercina in balada ter čudni triolet.

A važen je gotovo vsakteri element,
frekvenca in anoda in statični moment,
in optična prevara ter s klorom sublimat
in naftini produkti, benzolov derivat.

Ad normam od začetka se naš planet vrti,
ad usum v življenju izrabljamo ga mi,
cum grano salis homo od nekdaj je živel,
čeprav koval ni verzov in niti pesmi pel.

Tako ljudem govoril je starec Realist,
ves stvaren, brez navlake, kot novo steklo čist.
In stalen, nepobiten, kot večni aksijom
se dvigal pred ljudmi je realnosti fantom.

Jesenski ekvinokcij pred tednom je minil,
glukozo grozd rdeči v plodove je dobil.
Ves zmučen od poskusov je stari učenjak
iz mesta v vinograd nameril svoj korak.

Decenij sedmi včeraj je starec preživel,
zato je v vinskem hramu slaviti god hotel.
Z neba je gredo sonce in toplo je biló,
le tam od juga cirrus prepregel je nebo.

Pred hramom se je truden oprl na podboj
in s čela absorbiral v robec žgoči znoj,
da sile endogene bi v sebi oživel,
pod pipo je nastavil in piti ga začel.

In pil je do večera, dokler svetlobni sij
se radi difuzije pred njim odbijal ni,
in ker je čez vinograd vel burje mrzli dih,
si vrata je zaprl, da ne bi bil prepih.

V sodu odmašenem pa novi mošt je vrel
in radi glivic kvasovk vztrajno je kipel,
očem, ušesom, nosu — previdno vase skrit
iz soda je uhajal ogljikov monoksid.

V vene učenjaku prišel je plin strupen
in preden se je spomnil, postal je ves leden,
in monoksid ogljikov pač bil je potni list,
ki s sabo v onostranstvo ga vzel je Realist.

Ko zjutraj so ga našli, pomoči ni bilo,
življenje v truplo mrtvo nazaj ni več prišlo.
Zato so izkopali v črnico temni grob,
zvonove razmajali in javili pokop.

Čez polje šla je krsta, v njej Realist je spal,
slovo od litosfere je zadnjikrat jemal.
In pravili ljudje so, ki tamkaj so bili,
da niso le pogrebci za njim v sprevodu šli.

Za krsto šel je resno življenjski integral,
z elektriko je hodil vztrajni potencial,
za njim so se vrstili enačba in koren,
tuljava in turbina in z radijem selen.

Ekliptika z ravnilom je na pogreb prišla,
solsticij in eklipsa oba sta tu bila,
konduktor z metronomom in klima in gejzir,
granit in vroča lava in z laporjem porfir.

In vse neštete rude, kloridi in sulfat
in z nafto alkoholi in z barijem fosfat
od Realista vzeti hoteli so slovo,
poprej ko jim za vedno izgine pod zemljo.

Ko v grob so ga spustili, zasuli ga z zemljó,
od čudnih vseh pogrebcev nikogar ni bilo.
Duhovnik je molitve pogrebne že prebral,
z nosači le cerkovnik ob grobu je ostal.

V višavi pa je nimbus prepregel zdaj nebo,
gomilo svežo močil je mrzli H_2O ,
orkan nekje je tulil, brez bobnov in brez strun
in zadnji miserere prepeval je tajfun.

Epilog

Pretiran gotovo v tej pesmi si bil,
čemu v realizem preveč si zavil?
Le pusti pero in jej rajši krompir,
pa bomo pred tabo imeli mir.

SPOMINI

Sestra Dolores.

Ker sem nameraval iz Genove v Specio z jutranjim vlakom, sem že na vse zgodaj čakal pred Annunciato, kdaj se bodo cerkvena vrata odprla. Bila je veliko-nočna nedelja, toda o kakem velikonočnem razpoloženju ni bilo v mestu ne duha ne sluha. Čeprav se je bilo že popolnoma zdanilo, so ceste in ulice še vedno zevale prazne in dolgočasne. Le tuintam je drsal kak ponočnjak prihuljeno domov, sicer je še vse mesto spalo globoko spanje pravičnega.

Okolica je bila pa že zbudena in trg pred cerkvijo se je začel polagoma polniti s prodajalci, ki so le še dolgo morali čakati na kupovalce. Tam dolj na jugu pod vročim soncem je pač navada, da hodijo zgodaj v jutro spat in vstajajo pozno dopoldne.

Debelo uro sem že hodil pred cerkvijo „gor in dol“ kakor „graničar“ ter zastoj prisluškoval pri vratih, če se jim kdo bliža z odrešilnim ključem. Skušal sem se že sprijazniti z mislijo, da bom moral v Specijo o poldvanajstih maševati, ko slednjič vendarle nekaj v ključavnici zaškrtne. Komaj so se vrata nekoliko oddrznila, sem že planil v cerkev. Toliko, da nisem podrl vratarja, ki se ni mogel načuditi, da pride „že“ ob šestih „un prete“ (mašnik) z zahtevo, da hoče takoj maševati.

Ob začetku maše sva bila s strežnikom še sama, proti koncu se je pa le nabralo za kako pest ljudi, ki so čakali na „zgodnjo“ službo božjo, ki se je pričela ob — sedmih.

Ko pridem po opraviilu pred glavna vrata, zagledam tam redovnico, ki je v moje veliko začudenje očitvidno name čakala.

„Hvaljen Jezus! Kajne, da ste vi gospod katehet Mlakar?“

„Da, sem, pa kako...“

„Kajne, čudite se, da vas tako daleč od doma kdo pozna in pozdravi? Ali se me prav nič ne spominjate? Saj sem bila vendar vaša učenka?“

„Oprostite, prosim, pa se res ne spomnim, da bi bili kdaj k meni v šolo hodili.“

„Vidim, da vam moram pomagati. Jaz sem, oziroma sem bila — Fedora.“

Sedaj sem se je pa spomnil...

Prišla je k meni v šesti razred. Tako imam še vedno v spominu. Bila je precej velike, sloke postave, bujne črne lase je nosila spletene v kito, ki ji je segala čez pas, njene velike črne oči mandeljve oblike so se mi pa zdele podobne globokemu tolmunu, o katerem ne veš, kaj se mu skriva na dnu. Skoraj do binkošti sva si ostala tuja, kakor sva si bila prvi dan, ko se je zglasila pri katedru.

Sedela je v klopi mirno, nekam vase zatopljena, in nikdar je nisem videl, da bi bila šepetala s kako součenko ali se skušala na kak drug način zabavati. Še celo takrat se je držala otožno, kadar je po celem razredu zavladal vesel smeh. Gledala je žalostno po svojih součenkah, kakor bi ji bilo hudo, da tudi ona ne more biti vesela. Včasih se je zamislila, Opazil sem, da gleda v klop ali pa skozi okno ter je s svojimi mislimi nekje drugje kakor pri predmetu. Pa je nisem opomnjal. Slutil sem, da se za njenim bledim otožnim obrazom skriva velika bolestna skrivnost.

Druge deklice so imele navado, da so po zadnji uri med pospravljanjem prihajale h katedru z raznimi željami in „bolečinami“. Fedore ni bilo nikdar blizu. Pospravila je svoje reči, potem pa mirno čakala, kdaj bom dal znamenje za odhod.

Do součenk je bila vedno vljudna in prijazna, dasi ni veliko z njimi govorila. Sploh se je v vsem njenem obnašanju poznala skrbna domača vzgoja.

Včasih sem že hotel k nji stopiti ter jo vprašati, zakaj je vedno tako otožna, pa sem vselej opustil to namero. Skušnja me namreč uči, da ni dobro dregati v rano, če je ranjenec sam ne odkrije.

Nekega dne sem jo srečal po šoli na hodniku. Ozrla se je okrog, kakor bi se bila hotela prepričati, če je ne bo nikdo drug slišal, nato pa je stopila k meni.

„Prosim, gospod katehet, rada bi ...“

Tu so ji pa začele ustnice drhteti od pritajenega joka. Nato se je sunkoma obrnila ter odhitela po stopnicah.

Naslednje popoldne sem imel v šestem razredu pouk. Med razlago sem se ozrl v drugo klop, kjer je sedela Fedora, mirno kakor vedno. Zrla je zamišljeno pred se in zdela se mi je še bolj otožna kakor navadno. Kakor bi bila čutila moj pogled, je vzdignila glavo ter me pogledala, to pa tako žalostno, kakor bi hotela reči: „Saj se bi rada zaupala, pa se ne morem. Preveč me je sram ...“

Jaz sem potrpežljivo čakal — in nekega dne je res izbruhnilo iz nje kakor iz ognjenika ...

Četrto božjo zapoved vedno rad razlagam, ker so otroci navadno takrat jako pazljivi in mirni. Na njihovih obrazih se kar vidi, da mislijo na svoje dobre starše z ljubeznijo in hvaležnostjo, seveda ne na vseh. Na nekaterih sem včasih opazil nekaj izraz mržnje in upornosti. Vsi otroci pač nimajo ljubečih in skrbnih staršev. Toda tako strastnega izbruha sovraštva do očeta, kakor sem ga videl in slišal tisti dan, ko sem v šestem razredu polagal otrokom na srce, naj starše spoštujejo in ljubijo, nisem doživel ne prej ne slej.

Deklice so me pazljivo poslušale, ko sem jim govoril o ljubezni do očeta. V sobi je vladal nekaj svečan mir, kakor bi bili v cerkvi. Naenkrat plane Fedora kvišku in zakliče: „Jaz ne morem očeta spoštovati in ljubiti, ne, nikakor ne! Zaničujem in sovražim ga. Najrajši bi ga ubila, da, ubila.“

Stala je v klopi ravno kakor sveča, stiskala pesti in oči so se ji kar bliskale od jeze, ko je te besede bruhala iz sebe. Takoj nato je pa pogledala okrog sebe, in kakor bi se bila šele zavedela, kaj je govorila, je zajokala na ves glas in odhitela iz razreda.

Vsi smo bili nekam poparjeni. Otroci so me skoraj boječe gledali, kaj bom storil. Naredil sem, kar je bilo najboljšo, kakor se je pozneje izkazalo. Nadaljeval sem z razlago mirno, pa samo na videz, kajti moje misli so bile pri ubogi Fedori. Po sklepu ure sem naročil deklicam, naj ne pravijo nikjer, kaj se je zgodilo. Nato sem jih peljal v vežo ter izpustil domov.

Fedore nisem nikjer videl. Zato sem šel nazaj v razred ter čakal, kdaj bo prišla po svoje stvari.

In res je prišla, ko se je bila šola že popolnoma izpraznila. Gotovo ni hotela nikogar srečati ter je mislila, da je tudi njen razred prazen.

Ko me je zagledala, se je zdrznila ter se je že obrnila, da bi zbežala iz sobe. V trenutku se je pa premislila.

„Prosim, gospod katehet, oprostite, da sem se tako daleč spozabila. Toda, če bi vi vedeli ...“

Tu jo je prevzelo. Zgrudila se je v bližnjo klop ter začela krčevito jokati.

„Fedora, le izjokaj se, potem mi boš pa povedala, kaj ti tako srce teži.“

Toda uboga deklica je zmajala z glavo, vstala ter začela pospravljati knjige.

„Ne, Fedora, to pot mi ne pojdeš tako. Zakaj se mi nočeš zaupati? Saj vendar veš, da ti hočem dobro. Verjemi, da ti bo laže, če mi poveš, kaj trpiš in zakaj si vedno tako žalostna.“

Tu je začela zopet jokati. Ko se je nekoliko pomirila, je začela...

Dolga je bila njena povest in žalostna, povest o otroku, ki mora že v nežni mladosti okusiti najhujše trpljenje...

Fedorina mati je bila edina hči bogatega trgovca Luzzatta v Trstu. Oče jo je silno ljubil ter ji izpolnil vsako željo, to tem bolj, ker je izgubila mater že v zgodnji mladosti. Ko je Marietta komaj osemnajsto leto izpolnila, so se začeli oglašati snubci. Bogata nevesta pa še ni mislila na možitev, dokler ni stopil v njeno življenje — Fedja.

Nekega popoldneva se je peljala po lepi cesti proti Miramaru. Poskušala je novega konja, ki ga je dobila od očeta za god. Tu ji priropoče naproti avto in iskri vranec se splaši ter se spusti v divji dir. Marietta je izgubila vso oblast nad podivjano živaljo. Še nekaj trenutkov, in konj bi skočil s ceste ter potegnil s seboj voz in prestrašeno dekle. Tu ga zgrabi mlad, krepak fant za uzdo ter ga ustavi. Vranec ga je sicer nekaj korakov za seboj vlekel, nato pa je obstal, tresoč se po celem telesu.

„Bolje bi bilo za mamó in zame, da bi bila takrat v morju utonila, kakor da jo je rešil moj oče,“ je rekla Fedora žalostno in zopet so ji prišle solze v oči.

Marietta je takoj naslednji dan predstavila svojega rešitelja Fedjo očetu, in prvi njegov obisk ni bil zadnji. Tako je prišlo, da se bogata Luzzattova hči ni več sama vozila proti Miramaru, marveč je redno poleg nje sedel Fedja.

Očetu to ni bilo všeč. Zelel si je zeta, ki bi za njim lahko prevzel trgovino. Fedja je pa študiral medicino, še to bolj po tržaških zakotnih gostilnah kakor na dunajski univerzi. Zato je skušal Luzzatto pretrgati vezi, ki so se pletle med mladima, dokler bi se še ne okrepile. Bilo je že prepozno. Marietta mu je odločno izjavila: „Fedja ali pa nobeden.“ Oče je svojo hčerko preveč ljubil, da bi ji ne bil izpolnil njene želje. Zahteval pa je, da se mora Fedja trgovsko izobraziti ali dokončati medicinske studije, to pa še pred poroko.

Mlademu fantu prozaična trgovska znanost ni bila všeč. Zato je šel rajši na Dunaj na Luzzattove stroške nadaljevat nikdar započeto delo. Ker ga je pa tudi Marietta zalagala z denarjem, je lahko študiral medicino tudi v dražjih nočnih zabaviščih. Tako je „in dulce júbilo“ preživel dvajset semestrov, dokler ni prišel do spoznanja, da ne more prenašati duha krvi. Ker se je tej napaki pridružila še nerodna okolnost, da mu je tast „in spe“ ustavil podporo, je obesil medicino na kol ter se vrnil v Trst. In zopet sta se ž Marietto vozila po cesti proti Miramaru.

Luzzatto je svoji hčeri prigovarjal, naj pusti Fedjo, ter ji preskrbel jasne dokaze, da jo goljufa, da pije in igra, a vse zaman. Marietta si ni dala dopovedati, tako globoka in slepa je bila njena ljubezen.

Dve leti nato je Luzzatto umrl.

„Stari oče je mamó še na smrtni postelji prosil, naj ne sili v pogubo, in morala mu je obljubiti, da se ne bo nikdar s Fedjo poročila. Zato je prepričana, da jo Bog kaznuje, ker je obljubo prelomila, in tako prenese, da sme papa vse. Jaz bi že ne ...“

Ko je to spregovorila, se ji je kar zabliskalo v temnih očeh.

Marietta se je takoj, ko je nehala za očetom žalovati, poročila s Fedjo, čeprav je slutila, da je več ne ljubi. Upala pa je, da si v zakonu zopet pri-

dobi njegovo srce, pa se je bridko motila. Kazal ji je vedno očitneje, da jo je vzel samo zaradi denarja. Slabo razmerje med zakoncema se tudi potem ni spremenilo, ko se je rodila Fedora.

Nobena reč ni tako draga kakor greh. In tako se je zgodilo, da je isti dan, ko je pristopila trinajstletna Fedora prvikrat k sv. obhajilu, šla staroznana trdka „Luzzatto“ v konkurz. Marietta je rešila iz poloma samo še svoj delež, ki ga je imela po materi. Da bi moža iztrgala njegovemu razuzdanemu in dragemu življenju, ga je preprosila, da so se izselili. Njenim prošnjam se je tem lažje vdal, ker je bil v denarnih zadevah skoraj popolnoma odvisen in ker so mu iz različnih vzrokov postala tla v Trstu precej vroča.

„Gospod katehet, če sva bili z mamó v Trstu v vicah, sva tu v peklu. Trst je velik, tam se greh lahko skriva, zato sva o papanu samo slišali, v Ljubljani ga pa vidiva. Komaj smo bili tu kakih štirinajst dni, sem ga že srečala na ulici v družbi mlade ženske, ki jo je pripeljal s seboj iz Trsta. In kako je bil z njo prijazen! Mama mu streže kakor sužnja, bere mu vsako najmanjšo željo z obraza ter kar trepeče pred njegovim jeznim pogledom. Njemu na ljubo se je naučila slovenščine, da lahko govori z njim v njegovem materinem jeziku, meni je dala rusko ime Fedora, čeprav bi rajši, da bi se imenovala po nji Marietta, stori sploh vse, kar le more, ter bi se za vso to ljubezen zadovoljila že s prijaznim pogledom, z dobro besedo. Papa pa... Če na to pomislim, vzkipi v meni kri in...”

„Fedora, pomiri se...”

„Gospod katehet, najhujše šele pride. Ko vam povem, kaj se je snoči pri nas zgodilo, me ne boste več obsojali zaradi tistih besedi.

Ura je bila deset in začel sva z mamó že pripravljati postelje, ko zaslišiva v veži, iz katere se pride neposredno v stanovanje, papanov glas. Ker ga navadno nikdar pred dvema po polnoči ni domov, sva se zelo začudili njegovemu zgodnjemu prihodu. Mama je šla takoj v prvo sobo, da bi mu postregla, če bi kaj potreboval.

To pot pa ni prišel sam, marveč je pripeljal s seboj tisto... tisto žensko. Bil je jako veselo razpoložen in razigran.

„Vidiš, Marietta,” se je norčeval, „nocoj sem pa priden, kajne, ko sem že doma, pa družbo sem ti pripeljal. Alo, hitro nama postreži, kakor se takim gostom spodobi. No, Mara, stopi bliže!”

Slednjič je bilo mami le preveč. Prišla je v spalnico, se vrgla kar na tla ter si v obupu ruvala lase. Iz sosednje sobe se je pa slišal smeh in trkanje s kozarci.

Povejte mi, gospod katehet, ali sem dolžna takega očeta spoštovati in ljubiti? Ali bi ga vi ljubili, če bi bili na mojem mestu?”

Govorila je s takim ogorčenjem, da se ji je kar glas tresel. Ne da bi bila čakala na moj odgovor, je nadaljevala nekoliko mirneje.

„Odkar sem spoznala, kakšno razmerje vlada med mamó in papanom, nisem bila nikdar več od srca vesela. Vi si ne morete misliti, koliko trpim, ko vidim, da ga mama še vedno ljubi, medtem ko nima papa zanj drugega kakor preziranje in zaničevanje. Zato sem kar skipela, ko ste nam rekli, da moramo očeta ljubiti, in tako so prišle tiste besede, ki jih sedaj obžalujem.

Jaz hitim v sobo in zagledam mamó, kako je slonela ob zidu, vsa prepadena in blede ko smrt. Ženska je pa stala med vrati na pragu. Takrat se mi je pa kar zavrtelo v glavi in zakadila sem se vanjo ter jo pahnila iz sobe. Papa pa skoči za njo ter jo pripelje nazaj. Nato plane name, me potisne na kolena ter me toliko

časa pretepa, dokler nisem tiste ženske prosila odpuščanja. Pa bi je ne bila, me je mama preprosila. Bala se je, da bi me ne bil papa ubil. Iztrgala me je iz njegovih rok ter me peljala v spalnico. Njo je takoj poklical, da je morala nazaj. Prisilil jo je, da jima je skuhala čaj in stregla.

Ko sem se zavedela, kaj sem rekla, me ni več strpelo v razredu. Morala sem ven. Nekaj časa sem hodila pred šolo, potem sem šla v cerkev, pa nisem mogla moliti...

Ali me še obsojate, ker sem rekla, da sovražim očeta, da bi ga..."

(Dalje.)

FRANCE VODNIK:

POVOJNI SLOVENSKI „ROMANI GENERACIJE“

5) Roman doraščajoče mladosti v času med prebujenjem in zrelostjo, mladosti z vsemi njenimi lepotami, dvomi, bolečinami in iskanji — je tudi „Novo mesto“ Mirana Jarca.

Dasi je Novo mesto, dolenska prestolnica, realno krajevno ozadje, a svetovna vojska od jeseni prvega leta pa do prevrata časovna resničnost vsega dogajanja, je poglavitna vsebina vendarle podoba mladosti. Resda je v romanu mnogo konkretnosti (meščansko okolje, vojska s svojimi dogodki in strahotam), a še več je sanj, prividov, razmišljanj, izpovedi itd.

Petero študentov z imeni Danijel Bohorič, Tone Jerman, Andrej Vrezec, Edvard Barbič, Pavel Zorec stoji v ospredju romana. Bolj kot značaje je avtor poudaril v njih duhovna priznanja: čustvo, misel, moč, sanje in mistiko. Sama trenja in iskanja, preobračanje sveta in življenja. Oni so rod na prelomu, otroci bodočnosti, novega časa, ki bo prišel po svetovni vojski. V njih živi vse polno nasprotij: med vero in nevero, razumom in čustvom, telesom in duhom, konkretnostjo in svetom lepote in sanj, mednimi samimi in meščansko, lagodno družbo, o kateri pravi prisateli: „Ti ljudje... so gola stvarnost. Brez prividov. V teh ljudeh ni hrepenenja in hrepenenje se ne more vžgati ob njih. To je svet, kjer se zalagajo z moko in živili in z ženini.“ Ti mladi pa so vsi drugačni.

Ta mladi rod osemnajstletnikov in dvajsetletnikov, kolikor jih niso vzeli k vojakom, ni poznal nekdanih dijaških krožkov in društev, v katerih so se vzgajali Omladinci in Krekovci. (Tako se je imenovala predvoina slovenska mladina). Razdejanje in onečaščenje vseh vrednot, vladanje nasilja, zvijač in kaosa (nereda) jim je bil prvi vtis zunanjega sveta. Človek, ne kot pripadnik določene države, ne kot člen naroda, samo človek kot telesno-duhovno bitje je postal zanje edini predmet, vreden zanimanja in opazovanja. Nemir užaljenega srca, odpor vesti, nagon oskrunjenega etosa so se v mladem človeku silovito uprli svetlu očetov. Ta svet je kazal očem samo spačeno podobo, strašno nasprotno enotni sanji doraščajočih. Nadvladati ta grdi svet, zanikati ga ali pa zbežati iz njega: to je bilo zanje edino izhodišče.

*) Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1932. Zbirka domačih pisateljev.

Tri stopnje v iskanju novega človeka nam naslika pisatelj v romanu: mladost, etos, religijo.

Najprej je vse samo iskanje lepote: v naravi, v poduhovljeni erotiki, v pesmi. Nato zavpije najgloblja, zatajena bolečina za ponižane in razžaljene, za krotke in preproste. Najvidnejša podoba te etično-socialne vezi je dom. To je obenem tudi povratak v življenjsko resničnost iz sveta omotičnih sanj in blodenj pod slapom iskanja. (Prim. Jarčevo pesem „Pod slapom“ v zbirki „Človek in noč“, stran 51!) Dokler se mladi, dozorevajoči človek ne zave: od vekov je določeno, da bodi človek več kakor prst, rastlina ali žival... služabnik Tistega, ki ga je poslal po svoji volji buditi življenje.

Kogar zanimajo pota in duševnost povojne mladine pa tudi književnosti, naj bere „Novo mesto“. Iz njega bo spoznal in razumel marsikatero potezo tako imenovanega „mladinskega gibanja“. Ako primerjamo Jarčev roman s Kreftovim „Človekom mrtvaških lobanj“ ter Magajnovim „Gornjim mestom“, ki sta tudi podobna dokumenta, moramo vendarle „Novemu mestu“ dati prvenstvo ne le v umetniško-stilnem pogledu, ampak tudi glede na pomembnost duhovnih vprašanj ter svetovno-nazorskega iskanja.

6) Podobo in usodo istega rodu, ki ga je sredi mladostnega razvoja dohitela svetovna vojska, nam opisuje v svoji „Izgubljeni zemlji“⁷⁾, a s tem razločkom, da so osebe tega našega najnovejšega „romana generacije“ vzete iz vrst tiste slovenske mladine, ki se je dejansko udeležila vojske. Šnuderl torej ne opisuje samo svet vojnega rodu, marveč bi bolje lahko označili ta rod kot frontno generacijo.

Dejanje romana, ki se prične v času zloma svetovne vojske, ob prelomu in v začetku miru, se v glavnem godi v prvem povojnem času, v času nastajanja in urejanja jugoslovanske države, osvobodilnih bojov na Štajerskem ter plebiscita na Koroškem. Kot opis enega najusodnejših in najbolj neurejenih obdobj našega narodnega življenja in zgodovine je „Izgubljena zemlja“ doslej najizčrpnjše in najpomembnejše delo v naši književnosti. Vendarle pa je pisatelj zamikala predvsem usoda in duhovna podoba mladega rodu, ki se je vrnil iz svetovne vojske.

S povratkom čet s fronte začenja prvo poglavje tega romana. Vojska kot taka v njem skorajda ni upoštevana, v knjigi ni kljub prizorom iz vojaškega življenja nobenega opisa bitke. Pisatelj je poudaril predvsem pritisk in posledice vojske na duše tega rodu. Mladost, ki so jo izgubili v vojski, je za ta rod „poglavje v oklepaju“ — nekaj izgubljenega, nenadomestljivega, praznega. Njihove duše so zlomljene, njihovo življenje okrnjeno in zvezano, podobno izgubljeni zemlji.

Tako moramo nazadnje razumeti tudi naslov romana v tem simboličnem smislu, čeprav je roman hkrati tudi spomenik naši izgubljeni Koroški. Kajti usoda tega mladega rodu in usoda našega narodnega življenja se v tem romanu tesno prepleta. Okleščeni smo. Samo

⁷⁾ Tiskovna založba v Mariboru, 1934.

pačiš se še lahko, pa ti ne bodo verjeli, da ima drevo še veje in zele-
nilo. „Osnove, na katerih teče življenje, so nam premaknjene in
danes lahko samo še ugibamo, kam nas bo vrglo brez bergel in kje
se bomo zarili ali raztreščili brez kril.“ Tako malodušno, obupno in
resignirano govore ti mladi ljudje, žrtve vojske. In vendar gori v
njih vera, upanje in ljubezen: do človeka in do domovine. Ti mladi
ljudje se z vso ostrino zavedajo: „Mi smo vendar radi nečesa. Ni
vseeno, ali si človek ali pes ali pa nekaj vmes. Vprašanje je le, radi
česa smo. Gre torej za podobo človeka.“ Torej vidimo tukaj spet isti
upor v imenu človečnosti, isti tragični spor med idealizmom in ma-
terializmom kakor v vseh spredaj omenjenih spisih.

Toda ta visoki polet ni zvezan samo zaradi ran, zadobljenih v
vojski; veže ga tudi povojno življenje. Kajti na mesto nosilcev duha
in kulture so danes „stopili mesarji, ki izvažajo klavno živino, advo-
kati, zvezdniki, verižniki, dobavitelji, trgovci, tovarnarji, nogometaši,
šampjoni! Odvrnili smo se od duha in gojimo gobezdače, ujedljivce,
omahljivce, zajedavce. Pozabili smo na namen. Napotili smo se ne-
kam, pa smo med potjo pozabili, kam gremo.“ Tako ta mladi rod,
ranjen v svojem idealizmu obtožuje sodobnost.

Tudi roman „Izgubljena zemlja“ je torej v nemajhni meri avto-
biografska, ideološka in dokumentarična za čas in generacijo. Ven-
darle pa se je Snuderl izmed vseh imenovanih avtorjev še najbolj
približal epskemu načinu pripovedovanja. Žal pa je osrednja zgodba
premalo jasna, tako da roman pogaša širskosti in sproščenosti veli-
kih epskih tekstov.

Vsi našteti spisi, ki smo jih imenovali „romane generacije“, niso
sicer najboljše dela povojnega slovenskega pripovedništva. So pa
v nemajhni meri oblikovno zanimiva ter zlasti pomembna kot izpo-
vedi živčih pokolenj. Kljub razliki starosti je vsem trem rodovom
današnjih petdesetletnikov, štiridesetletnikov in tridesetletnikov svoj-
ska globoka etična tragika in človečanski nemir. Tako so vsi glasniki
duha, ki je danes na svetu, ki se uklanja nasilju in strastem, tako
zapuščen in osovražen. Vsi nas prepričujejo, da bo slednjič vendarle
zmagal duh.

VRATUŠA ANTON:

LEVSTIKOVA PISMA

1879. V letu 1879. ni razen nekaj pisem o Cimpermanovem Faustu nič, pač
1880. pa v letu 1880. — Tu se Levstiku zopet razveže jezik. — Razen dveh pisem
Cimpermanu, kjer je prav spretno prevajal nemške izraze, je ves čas dro-
bnaril in krošnjaril z Erjavcem, ga učil in mu očital, da ima prekosmata
ušesa. Zato mu nič ne zaupa in mu biča: „Vsa (ta) moja vprašanja so zelo
važna; zato te bratski prosim, da k njim odgovoriš, kakor pred sodnim
stolom božjim; da ničesar... — ne storiš prenašlo ali previhralasto!“ — Tu
pa opažam nekaj posebnega: ne vem, ali je kriva temu starost, ali prevelika
zaposlenost. V enem dnevu je namreč pisal Erjavcu kar dve pismi in nada-

ljeval vsebino prvega v drugem, pa ni prav nič spoznati, da bi dobil mogoče vmes kakšno pismo, ki naj bi bilo vzrok njegovega drugega pisma. To se pozneje še enkrat ponovi. Torej slično kot oni raztreseni modrijan, ki je mislil, da je pri kolegi pipo pozabil in mu hitro napisal pismo, naj mu pošlje ljubljenko. Tedaj pa jo je našel v lastnem žepu, napisal kot pripis: „Oprosti, da sem te motil!“, zalepil pismo in ga dal na pošto.

1881. V letu 1881. še vedno Cimperman, a v juliju prvič Levec, ko ga Levstik prosi, naj on zanj draži Jurčičevo zapuščino, kupi pa naj vsako delo celo in plača le primerno ceno. Levec se ga je še kasneje spomnil, ker v decembru se mu Levstik zahvaljuje in potrjuje prejem nagrade za svoje spise v „Ljubljanskem Zvonu“. Tudi Erjavce se ga je spomnil: zlate „hrošče“ mu je poslal v „skrabičji“; pet jih je bilo in vsak po dvajset frankov. — Zdi se, kot da so prijatelji sami uvideli potrebo Levstikovo, in ta je ves srečen. —

1882. V letu 1882. še vedno krpata in ličita z Erjavcem „Potno torbo“. Kraje pa je poštar med njim in njegovimi souradniki. Dasi Levstik sam nič nima, vendar sorodnikov ne pozabi. V decembru, in sicer v svojem zadnjem, Krajcu namenjenem in ohranjenem pismu, pa ga svari pred Vilharjem, ko pravi: „Pazite se ga, da se Vam ne bi kako v čem zadolžil, ker potem ne dobite penze iz njega, kajti ves je, kakor je bil njega pokojni otec Miroslav...“ Stare skušnje so mu pač ta svet narekemale.

1883. Leta 1883. je začel s pismom Novaku, kjer mu naznanja, da je že pregleadal njegovo Triglavljo pesem. Še vedno strogi slovničar! — Z Erjavcem začneta v avgustu. Iz tega pisma tudi zvemo, zakaj je njegovo dopisovanje iz dneva v dan bolj redko. Pravi namreč med drugim: „Po zimi sem palčil nekaj svojega, kar je bilo na vzpómlad zvršeno baš do zelo kratkega repa; a tedaj me je prišla bolezen... prehladil sem se bil, da sem kašljal, kakor poprej še nikoli.“ V tem letu se tudi konča prijateljsko dopisovanje z Levcem, ker se je le-ta Levstiku z neko korekturo „Potne torbe“ zameril. Levstik piše: „Blagorodni gospod! Vaše zadnje vladanje v narodnej tiskarni me je prinudilo, Vas prositi, da bodi konec vsakega občevanja mej nama po sedaj. Čim reje se naju stopinje srečajo, tem ljubše mi bode.“

1884. In prvo pismo v letu 1884. „Ljubljanskemu Zvonu“ radi nerednega pošiljanja lista Levstikovemu bratu priča, da se Levstikova jeza še ni poglobila. Pač pa si zopet dopisuje s Stritarjem in to kot pošten dolžnik. Vse do pičice mu hoče vrniti. Nad vse vesel mu piše v januarju: „... Težek kamen se mi je denes odvalil od srca!... Veruj mi, da sem željno Boga prosil, naj mi ne pošlje smrti, predno vseh dolgov ne poplačam...“ Koncem leta pa si še dopisuje z Jagijem; ta ga vedno prosi za knjige in pojasnila o slovenskih velmožeh.

1885. V letu 1885. dela zadnje popravke Erjavcu in ga zmerja, da ima preveč imen na -ar. Stritarju pa toži, da je bolan. Namenil se je iti v Karlove Vari, pa je prišel le v St. Radegundo.

1886. Leta 1886. piše Stritarju, kako zelo skrbi za svoje zdravje; sprehaja se na zraku, vina nič ne pije, vstaja poleti ob petih, pozimi ob štirih. A le ni mogel preprečiti, da ne bi zapisal dr. Muys naslednjega leta v knjigo žalostne resnice o „večnomladem levu“, preganjanem popotniku in velikem boritelju za lepoto našega jezika to-le: „Umril je po dolgem boleovanju, ko ga je še prevarala nada na ozdravljenje in rastočo moč!“

Posnetek: Levstikova pisma niso važna samo radi tega, ker iz njih zvemo marsikaj, kar bi nam ostalo sicer skrito, ne zato, ker nam kažejo njegovo jekleno voljo in vztrajnost, s katero je kljuboval zavisti, grdi zahrbnosti in podlemu obrekovanju nekaterih, ne zato, ker pričajo o Levstiku, kakršen je bil, ker tu se je lahko razgovoril in razkuril, kar sicer ni smel, tudi ne le zato, ker povedo resnici na ljubo, da si je bil Levstik svoje usode sam kriv — saj na vrhuncu svoje „sreče“, za časa „Pavlihe“ v pijanosti zmage in osvete ni vedel ni, na koga naj bi se najprej spravil, nad kom vse naj bi se znesel, koga vse naj bi razmahal, in bil gluha za vse nasvete, najbolj pa za Tomšičeve — niti samo zato, ker so oblikovno dovršena, posebno nekatera, snovno polna, dalje, ker kažejo Levstika neizprosne kritike, do pičice strogega slovničarja, ampak tudi radi tega, ker iz njih izvemo, kako se je Levstik iz stiske vedno znal izmotati, kako je šel v svojem maščevanju nad nasprotniki tako daleč, da je celo druge podpihoval — Stritarju piše: „Mahaj, da te bodo roke bolele“, Jurčiču: „Dajta najprej s Stritarjem sama in pošteno, če pa bi bila sila, bom še jaz dregnil v osir“ itd. — ker kažejo, v kakšnem miljeju je živel in delal, navzlic vsem spletkam, ki so mu jih vezli za hrbtom, ker razlagajo tedanje politično življenje Slovencev s pametno in tudi sebično gospodo na čelu, borbo Slovencev proti Avstrijcem, hrepenenje velikih sinov naše domovine po bratih Slovanih; vse to zvemo iz njih in evo, nekaj iz Levstikove sodbe sodobnikov:

Bleiweis: mu je samodržec, despot. „Klasje“ mu ni dovolji! Ni malo ni dosti mu ni za slovenskega naroda napredek. On se le trudi za se in za svojo duševno ter telesno korist... Kar kdor v „Novicah“ piše, to Bleiweis vse tako obrne, da vsa voda na njegovo kolo steče in vse obrača, kot da je on sam spisal. Sodi, pa bi smel najmanj soditi, kaj se sme in kaj ne, ker se nikoli ni jezika učil. — Suhi, malopridni oče Bleiweis, ga imenuje. — Nikdar ne zine o Koseskem, ne da bi poprej trikrat pokadil oltar njegove nazovislave, a v epigramih ne dovoli Prešerna posnemati. „O, kako so oče zvit mož.“ dostavlja Levstik Stritarju v pismu 10.—20. maja 66. in nadaljuje: „Epigrama torej ne! Zakaj ne? Zato, ker je mogoče, da bi kateri morda kdaj bil tako predrzen, da bi tudi očetu ktero založil... Prešernovi epigrami da niso nič vredni? Meni pa ni nič znano, da bi Bleiweis bil kdaj ktereга (boljšega) naredil; in če ni Preširna prekosil on, ki je vseprvak, kdo bi ga potlej mogel prekositi?“

Koseski: Levstik prosi Tomšiča: „Pusti mi Koseskega, ki tako nedolžno stoji na svojem mestu! Vsaj za šalo mi ga časi privošči, da se tu ter tamkaj mož „obrbe urnih krač,“ kolikor mu dade njegove stare kosti. — Njegove zadnje pesmi po sili bude smeh, in človeka vedno zbadajo, da se časi z njimi malo „norca podela.“... Junaki pred Trojo (mu) govore: „Zaklenkala kmalo bo zadna.“ starec se imenuje vedno samo „sivór“ in starka „sivóra“, (To je prišlo kasneje Mencingerju prav, ko se je podpisal pod Abadona: Sivor) —[ki] Helenca Parida zmerja: „Al si jo ubrisal domu?“

Levstik sam: kako ga označujejo pisma (lastna), sem že povedal, zdaj samo še Tomšičevo sodbo o njem: „Zdiš se mi, kakor pridigar, ki svojim vernim dušam le pripoveduje, da so nečistniki, pijanci, itd. (Cankar bi mogoče še dostavil: pokveke, preklje), ktere bo vse hudič vzel in ki jim v svoji jezi še križ loputne v grešne butice: zdiš se mi podoben učitelju, ki svojemu učencu nalogo pred nosom razpara ter mu jo z nogami potepta, dostavlja, da s trepetočega

reveža nikdar ne bo nič... Ti misliš..., da si mučenik resnice, a jaz in drugi, ki smo zbežali z norišča, sodimo drugače." (P. — L. P. 326.)

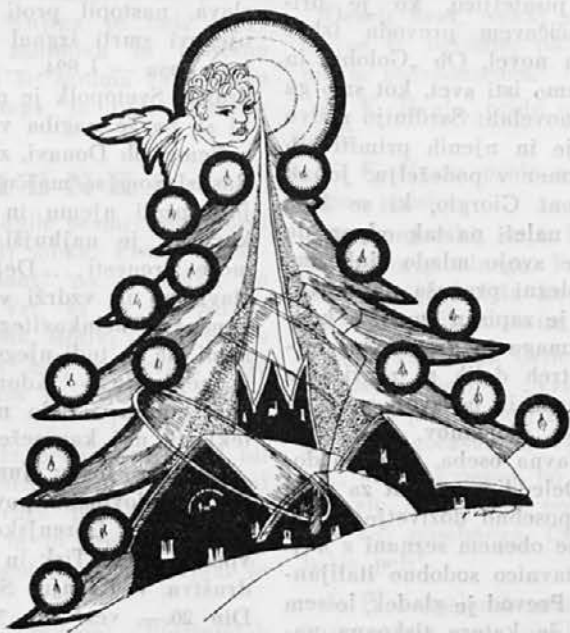
Tako ostri sodbi se ne smemo čuditi, ker to je bilo šilo za ognjilo.

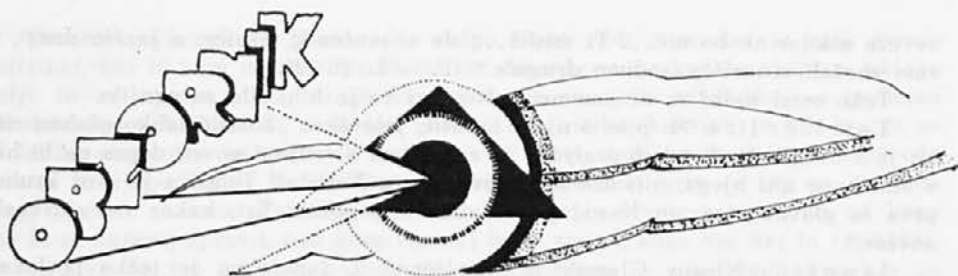
Tomšič: 11. 4. 71. piše o njem Levstik Jelovšku: „Tomšič lahko ošabno rita, ko je z drugih ljudi telico oral. Da je začel sam s svojimi novci, danes ne bi bilo v Mariboru niti njega, niti uže ne „Slovenskega Naroda“. Tomšiču je svoj kruhek prva in glavna stvar in Narod je izmaličil v popovski list, kakor vse slovenske novine.“

Janežič: Njegov Glasnik je skopljénec. Z Janežičem je težko poslovati. Njegov strah je silno smešen in našemu slovstvu grozno kvaren. „Molčimo, farji gredol!“ tako slove njegov vedni trepet“, piše Levstik Jurčiču 7. 2. 68.

Stritarja visoko ceni: „On je za Prešernom prvi pesnik na Slovenskem (Jurčiču 12. 6. 68.).

Jurčiča ravno tako, če ne še bolj, ker je bil realist, kakršen je bil i sam Levstik, nesrečni ljubimec Koširjeve Franje in Katarine Počivalnikove, „ki ga ni hotela, ker ni bil bršč, ampak je bil majhen ter je imel špicast nos in je „cele škatle“ njegovih pisem požgala.“ — Toliko še h koncu o njegove ljubezni zgodovini.

NOVE KNJIGE

Grazia Deledda: Golobje in jastrebi. Roman. 1936. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Prevedel dr. Joža Lovrenčič. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 270. Cena broš. Din 40 —, vez. Din 60. —. V 60. zvezku Ljudske knjižnice smo dobili prvi daljši tekst slovite italijanske pisateljice Deledde (r. 1875, u. avgusta 1956), ki je leta 1927. dosegla najvišje literarno priznanje — Nobelovo nagrado. Že tedaj je Ljudska knjižnica Zv. 53 seznanila Slovence s to pisateljico, ko je prinesla v Lovrenčičevem prevodu izbor njenih najboljših novel. Ob „Golobih in jastrebih“ spoznamo isti svet, kot smo ga srečali v njenih novelah: Sardinijo z živo barvitostjo zemlje in njenih primitivnih a razgibanih razmer v podeželju. Junak romana je študent Giorgio, ki se bori proti tradiciji, a naleti na tak odpor, da omaga in žrtvuje svojo mlado ljubezen, nakar v hudi bolezni prenaša obrekovanje in misli, da je zapisan smrti, a končno mladost le zmaga in gre novim zarjam naproti. V treh delih se razvija ta zgodba, ki je pisana in po svoji snovi in obeležju zanimiva. Romanov, v katerih bi bil študent glavna oseba, nimamo dosti, zato bo ta Deleddina povest za naše dijaštvo gotovo posebno doživetje že ne glede na to, da se obenem seznanimo z najizrazitejšo predstavnico sodobne italijanske književnosti. Prevod je gladek, le sem in tja je ostala še katera tiskovna napaka.

Ivan Stodola: Kralj Svetopolk. Drama v treh dejanjih. Spisal — —. Prevedel

Viktor Smolej. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1936. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 86. — Prevodi iz slovaščine se množe, dasi je to šele — tretje delo, ki smo ga dobili v zadnjih letih. V lantski „Mladiki“ je izhajala ta drama, a je gotovo ustrezno našim odrom, da jo imamo zdaj ponatisnjeno v 85. zvezku Mohorjeve knjižnice. Aškerčev „Svetopolkovo oporoko“ poznate in iz zgodovine vam je znana žalostna usoda velikomoravske države, ko se je Svetopolk pobotal z Nemci, upropastil Rastislava, nastopil proti sv. Metodu in po njegovi smrti izgnal njegove učence. Iz tega časa — l. 894. — je zajeta Stodolova drama. Svetopolk je na višku svoje moči, ki se pa že nagiba v propast. Bojuje se z Nemci ob Donavi, zmaguje, a greh nad Rastislavom se maščuje: lastni sinovi rujejo proti njemu in njegovim težnjam, kar mu je najhujši udarec, ki ga ne more prenesti... Dejanje je dobro zastavljeno in vzdrži v napetosti prav do končnega učinkovitega prizora, kar pomeni, da so tudi njegovi nosilci res osebe in ne lutke. — Kdor se hoče vživeti v ono zanimivo delo naše slovanske preteklosti, naj kar seže po tej knjigi!

Lavtižar Josip: Junaška doba Slovencev. Zgodovinska povest iz 15. stoletja. Godi se na Gorenjskem ob času turških vpadov. 1936. Tisk in založba Tiskovnega društva v Kranju. Str. 206. Cena broš. Din 20.—, vez. Din 30.— Nestor slovenskih pisateljev, ki je znan našim naročnikom iz prvih letnikov „Mentorja“, ko je priobčeval zanimive potopise, v katerih je mojster, kakor je pokazal tudi v

knjigah „Pri severnih Slovanih“ v Mohorjevi družbi in „Pri južnih Slovanih“, ki so izšli v Slovenski matici, in še v pre mnogih drugih poročilih o svojih potovanjih. V povojnih letih je za naša društva spisal tudi več libretov, ki jih je sam uglasbil, nato je spisal tri knjige Šmarnic o Marijinih božjih potih, zadnje čase pa je začel v obliki povesti obdelovati tudi našo zgodovino, n. pr. „Bled - Brixen“, „Primož Trubar“. Tema dvema zgodovinskima povestima je zdaj pridružil „Junaško dobo Slovencev“, ki je izhajala kot podlistek v „Gorenjcu“ in izšla nato v ponatisu. Namen pisateljev pač ni bil, da bi ustvaril umetniško dovršeno delo, šlo mu je predvsem za to, da bi kolikor mogoče zanimivo podal svoje veliko zgodovinsko znanje in ga navezal na usodo nastopajočih oseb. Zato je njegovo delo res bolj povest, kakor jo najdeš označeno v šolski knjigi v poglavju o znanstvu, ne po leposlovna zgodba. Knjiga je radi svoje vsebine vsekako zanimiva in prijetno čtivo za onega, ki se zanima za domačo zgodovino. Radi tega jo tudi dijaštvu toplo priporočamo.

POMENKI

Jánošna. Iz poslanih pesmi sem izbral dve, druge so bolj šibke. Proza ni napačna, „Sosedov fant“ pa je boljši ko „lirična zgodba“ Vrt, ki se mi zdi le preveč sentimentalna. Motiv iz kmečkega življenja se Vam bolj posrečijo, zato ostanite le pri njih in obdelujte znane originale!

Aleksandrova. Iz prve pošiljke bi bil „Pozdrav“, ki ga prihranim, drugo pa ni nič posebnega. Druge pošiljke pa sem bil posebno vesel in jo priobčim. Upam, da nanizate k dosedanjim historijam še dosti novih.

Planinko Otmar. Odlomek „Počitniških spominov“ je kar lepo pisan in tudi sliko sta posrečeni. Priobčil bi že v tej številki, a ker bi le rad imel celoten rokopis v

rokah, sem odložil. Bojim se, da se ne bi preveč razvlekli. Obseg lista, kakor veste, ni tak, da bi mogel priobčevati obenem več daljših stvari, ki bi se pač vleklo iz številke v številko. Zato kratko in zanimivo, da bo vsebina lahko mnogo vrstna!

P. P. Vaše „Srečanje“ je posrečena študija, ki jo morda o priliki porabim, a vendar bi rajši, če bi mi pošiljali zgodbe, zajete z dijaškega življenja.

Stane. To pot ni še nič, dasi kaže zlasti pesem „Verne duše“, da se boste naredili.

T. R. Nova pošiljka je že mnogo boljša ko prva, vendar bo treba tudi ti dve še nekoliko opiliti, da bi mogli v tisk.

E. K. Tudi s to prozo ne bo nič; je sicer dobro pisano, a vendar je motiv preveč obrabljen. Pesem bi bila, a se izgublja v stereotipnih frazah, da ne učinkuje.

Deseti brat. Nekaj sem izbral. Upam, da se še oglasite, pa magari spet pod novim psevdonimom.

F. K. Hvala, pride na vrsto, ko se mi občil.

F. K. Hvala pride na vrsto, ko se mi odpre prostor.

Šmarnogorski. Rajši bi, če bi mi poslali kaj originalnega. Pesem je v prvem delu mnogo boljša ko v drugem. Z ono „vranjo perotjo“ se ne morem sprijazniti.

Cene Podvaški. Črtica „V poletni noči“ bi spadala bolj v „Vrtec“, seveda bi morala biti pisana bolj živo in napeto. Tako je predolgočasna in vsakdanja.

C. M. Ona pesem bo že prišla na vrsto, kar ste jih zadnjič poslali, se mi pa ne zde kaj posebnega. Čudno, spočetka ste boljše peli!

K. P. V poslanih treh pesmih razgibano čustvovanje — a oblika še šibka. Jezikovno zapadete v vsakdanje fraze, kar seveda tudi ubija sleherno lepoto. Primerjajte svojo „V vlaku“ z Župančičevo

„Z vlakom“, pa boste videli, kaj Vam še vse manjka. Najboljša šola Vam bo, ako se temeljito seznanite z našimi klasiki, potem pa tudi s pesmijo izza moderne. Videli boste, da bo potem tudi Vaša pesem drugače zvenela.

F. A. Spominjam se Vas iz prejšnjih let in me veseli, da Vam je „Mentor“ še vedno tako drag in da imate ob njem

toliko veselje ter da ste zadovoljni z njim. V pesmi kažete pač, da pojmujeate življenje vse globlje kakor nekoč, a formalno se vendarle še lovite. Vse so take, da jih ne morem priobčiti. Radoveden sem, kakšen je oni potopis, o katerem mi pišete. Pošljite ga in priložite tudi slike, ako jih imate. Če je zanimivo pisano, bi o priliki porabil.

ZANKE IN UGANKE

1. KONJICEK.

(Klant, k — j)

in	ga	pr	el	to
ne	es	ke	nk	az
emu	sre		le	eb
mv	ič	ono	ni	ar
čn	vs	je	ož	vo

2. ČRKOVNICA.

(Klant, k — j)

n	a	r	e	p	g	a	l	a	h	i	a	i
v	r	e	t	n	e	v	t	e	g	o	d	d
a	v	v	k	s	l	i	i	š	k	r	e	o
r	i	n	e	b	e	r	p	j	o	a	s	e
k	s	e	t	e	d	k	n	a	e	t	n	e
e	č	s	e	p	a	o	n	z	l	a	o	s

Nagrada za prihodnje žrebanje: Janez Cigler, Sreča v nesreči.

Rešitev zank in uganek

1. Posetnica: Naroči „Mentorja“! — 2. Koledar: Prah boste tudi vi!

5. Pratika za november:

Zerjav leti na tuje,

se zima približuje.

Vsaj to je v pratki res,

če došt laži je vmes. — Vodnik.

Prav so rešili: Jug Franjo, Studenci pri Mariboru; Arnšek France, Vrhi; Kantušer Božo, gimnazijec, Celje; Kosmač Franc, IV.c klas. gimn. v Ljubljani; Zakrajšek Jožef, dijak, Marijanišče, Ljubljana; Ogrin Janez, tretješolec, Marijanišče, Ljubljana; Langus Vladka, VII.a razred gimn. v Celju; Danica Kiferle, učiteljica v Brusnicah; Kern Franc, dijak, Kranj; Sirk Franc in Suhadolnik Stane, dijaka v škof. zavodih, Št. Vid; Novak Zdravko, III.a III. drž. real. gimn. v Ljubljani; Modrinjak France, kaplan, Loče pri Poljčanah; Mom Edmund, Radmanje - Maribor; Rigler France, Stirn Vinko, Kappus Janez, dijaki, Št. Vid.

Izžreban je bil Ogrin Janez, tretješolec, ki dobi Pregljev Osnovne črte iz književne teorije.

V Jugoslovanski knjigarni si naročite sledeče knjižne zbirke:

Leposlovno knjižnico
Ljudsko knjižnico
Zbirko domačih pisateljev
Zbirko mladinskih spisov
Kosmos

za malenkostne mesečne obroke. Zahtevajte naš Vestnik, ki ga pošljemo brezplačno z natančnimi podatki.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Diafilmax Skioptični aparat za društva in šole! Velikanski odjem v drugih državah. — Nastala je nova industrija!
Za katehete! Verski pouk s projekcijo! — Teža aparata 2.300 gr. Velikost 30x14x25 cm. Za vsako elektr. napetost! Diapozitivi na filmu! 60 diapozitivov tehta nekaj gramov! Ogromna izbira kulturnih serij. Okoli 500 katoliških verskih serij! Najcenejša projekcija. Do 4 m široke slike! Cena D 1.750.- — Cenik zastoj!
Drogerija Gregorič Ljubljana, Prešernova 5

DIJAKI!

Obiskujte Ljudsko knjižnico v Ljubljani, Miklošičeva c. 7/I., ki Vam nudi bogato izbiro knjig za nizko izposojevalnino.

NOVA ZALOŽBA LJUBLJANA Kongresni trg št. 19.

ŠOLSKÉ POTREBŠČINE za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje, nalivna peresa.

KNJIGE: šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh jezikih. Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

OPOZORILO! Na polovico prvotne cene in še več so znižane pomožne knjige za dijake, tako: Kelemina, Literarna veda; Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; razni prevodi iz klasičnega slovstva i. t. d.

LJUDSKA POSJOJILNICA V LJUBLJANI

registr. zadruga z neom. zavezo
Miklošičeva cesta 6
(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

NOVE VLOGE, vsak čas razpoložljive, obrestuje po 3%

? ALI POZNATE SLOVENSKO ZAVAROVALSTVO ?

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so v slovenski gospodarski zgodovini zelo važna. V konsumnih društvih in blagovnih ter kreditnih zadrugah je našel slovenski človek rešitev iz spon tujih kapitalistov in se osamosvojil.

V enem dolgo časa ni mogel stopiti na lastne noge — v zavarovalstvu. Naši ljudje so bili v tej važni gospodarski panogi često prepuščeni na milo voljo tujcev, ki so iz nesreče našega človeka kovali zlate kapitale.

Pa je šinila tudi tu rešitev v letu 1900 z ustanovitvijo samostojne slovenske zavarovalnice

Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani

Tekom 35 let se je Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani iz skromnih početkov razvila v mogočno gospodarsko podjetje, ki ima v elementarnem oddelku 21 milijonov, v življenjskem pa 29 milijonov kritnih sredstev. Letni premijski donos znaša v elementarnem oddelku približno 10 milijonov, v življenjskem pa nekaj nad 5 in pol milijona.

Za enkrat vodi Vzajemna zavarovalnica naslednje panoge:

- a) **ELEMENTARNI ODDELEK.** požarno zavarovanje, steklo, jamstvo, kasko, nezgode vlom in zvonove.
- b) **ŽIVLJENJSKI ODDELEK.** življenjsko in rentno zavarovanje v vseh kombinacijah, dalje v posebnem oddelku
- c) **KARITAS.** posmrtninsko zavarovanje.

Slovenski izobraženec mora poznati zgodovino in pomen slovenskih gospodarskih institucij, da ve prav svetovati in prav tolmačiti vsakemu slovenskemu gospodarju, ki se z zaupanjem obrne nanj za nasvet.